

लिखित प्रश्नों के संस्कृत में उत्तर दीजिए -

1 संस्कृत में उत्तर दीजिए -

क) श्री जवाहरलाल स्वयं जन्म उत्तर प्रदेशके प्रयाग नगरे अभवत् ।

ख) श्री जवाहरलाल स्वयं जनकः मोतीलाल नेहरूः आसीत् ।

ग) सः उच्चशिक्षार्थं विदेशम् अगच्छत् ।

घ) भारतस्वयं प्रथमः प्रधानमंत्री श्री जवाहरलाल नेहरू आसीत् ।

ङ) नेहरू महोदयः शिशुषु स्निह्यति स्म ।

च) देशस्वयं स्वतन्त्रतायै श्री नेहरूः बहुवारं कारागारम् अगच्छत् ।

2 रिक्त स्थानों की पूर्ति करो -

क) कष्टानि

ख) नाथकः

ग) सेवायाम्

घ) हिताय

ङ) सादरं

च) स्वतन्त्र

3 प्रश्न बनाइए - (कः, कस्याम्, कीदृशः, कानि, कस्मिन्)

क) सः सर्वदा कस्याम् आज्ञाम् अपालयत् ?

ख) कः संसारस्वयं महापुरुष आसीत् ?

पाठ-11
कम

ग) सः कानि असहत् ?

घ) सः कीदृशः नायकः आसीत् ?

ङ) श्री जवाहरलाल जन्म कारिमन नगरे अभवत् ?

5 विभक्ति तथा वचन लिखिए -

क) नगरे	- सप्तमी विभक्ति	एकवचन
ख) देशस्य	- षष्ठी विभक्ति	एकवचन
ग) स्वतंत्रतायै	- चतुर्थी विभक्ति	एकवचन
घ) प्रयत्नेन	- तृतीया विभक्ति	एकवचन

6 उपसर्ग अवग कीजिए -

वि + देशम्

आ + गत्प

सम् + लग्म

प्र + यत्नेन

स्व + जीवनम्

स + आदरं

7. शृङ्खला में बदलिये -

क) तस्य जन्म प्रयाग नगरे भविष्यति ।

ख) सः उच्चशिक्षायै विदेशम् गमिष्यति ।

ग) तत्र सः विधिशास्त्रम् पठिष्यति ।

घ) जनाः भारतस्य स्वतंत्रायै उद्यताः भविष्यन्ति ।

ङ) सः स्वजीवनम् अपि दास्यति ।

पाठ ॥ का शेष -

५ विलोम शब्दों का मिलान कीजिए -

स्वतंत्रता परतंत्रता

प्रथमः अन्तिमः

विदेशम् स्वदेशम्

आगत्य गत्वा

शिशवः वृद्धाः

कष्टानि सुखानि

४ उचित उत्तर पर सही का निशान लगाइए -

क) (ख) जवाहरलाल नेहरू

ख) (स) स्वजीवनम्

ग) (अ) पितृव्यः नेहरू :

घ) (ब) कारागारं

सौख्यिक

संस्कृत के पाँच लेखकों के नाम

भासः, कालिदासः, बाणभट्ट, हर्ष,
भवभूतिः

2. चार वेदों के नाम

ऋग्वेदः, यजुर्वेदः, सामवेदः, अथर्ववेदः

लिखित

1. संस्कृत में उत्तर

क) प्राचीनतमा भाषा संस्कृतम् अस्ति ।

ख) वेदाः चत्वारः सन्ति ।

ग) रामायणं वाल्मीकिः अलिखत् ।

घ) महाभारतं वेदव्यासः अलिखत् ।

ङ) संस्कृतस्य साहित्यं प्राचीनम् अस्ति ।

च) सर्वाणि भारतीय भाषाणां जननी संस्कृतम् अस्ति ।

छ) गीता महाभारतस्य अंगम् अस्ति ।

3. खाली स्थान भरिए -

क) सर्वेषां

ख) सर्वसाम्

ग) सर्वाणि

घ) अनेकानि

ङ) अनेकाः

4. सन्धि - विच्छेद

साहित्यम् + अपि
 संस्कृतं + एव
 तथा + अपि
 अंगम् + अस्ति
 च + अपि

5 विभक्ति तथा वचन बताइए -

क)	तृतीया	एकवच
ख)	षष्ठी	बहुवचन
ग)	प्रथमा	बहुवचन
घ)	षष्ठी	बहुवचन
ङ)	सप्तमी	एक वचन

7. संस्कृत पौषित भाषाएँ

तेलुगु, कन्नड, मलयालम, तमिल

2 उचित शब्दों से रिक्त स्थानों की पूर्ति कीजिए -
 (प्राचीनतमा, अनेके, साहित्यानां, धार्मिकाः, जननी)

- क) हिन्दूनाम् अनेके धार्मिकाः ग्रन्थाः सन्ति ।
 ख) संस्कृत भारतीय भाषाणां जननी अस्ति ।
 ग) कृतिकाराः संस्कृत एवेषां साहित्यानां मूर्धन्यस्थापयन् ।
 घ) भारते अनेके कवयः अभवन् ।
 ङ. संस्कृतम् प्राचीनतमा भाषा अस्ति ।

पाठ 12 का शेष

- 6 दिए गए शब्दों को सही क्रम में लिखकर वाक्य बनाइए-
- क) संस्कृतं प्राचीनतमा भाषा अस्ति ।
  - ख) सर्वसाम् भारतीय भाषाणां जननी संस्कृतमेव अस्ति ।
  - ग) हिन्दूनाम् अनेके धार्मिकाः ग्रन्थाः सन्ति ।
  - घ) वेदाः चत्वारः सन्ति ।
  - ङ) गीता महाभारतस्य एकम् अंगम् अस्ति ।

(1) संस्कृत में उत्तर दीजिए -

- क) कपिलवस्तु राज्ये शब्दोदनः शासनं करोति स्म।
 ख) सिद्धार्थः बाल्यकाले विनम्र, दयालु च आसीत्।
 ग) उद्याने विभिन्न वर्णानि पुष्पाणि आसन्।
 घ) एकः हंसः भूमौ अपतत्।
 ङ) सिद्धार्थस्य भ्राता देवदत्तः आसीत्।
 च) रक्षकः भक्षकात् श्रेष्ठः भवति।
 छ) सर्वे जनाः सिद्धार्थस्य दया भावनाम् प्राशंसन्।

(2) रिक्त स्थानों की पूर्ति कीजिए।

- क) व्यवहारेण
 ख) उद्याने
 ग) मष्टपे
 घ) हंसम्
 ङ) सिद्धार्थस्य
 च) रक्षकः

नोट: बच्चों को पूरे-पूरे वाक्यों में लिखना है और रिक्त स्थानों वाले शब्द को अंडरलाइन करना है।

3 प्रश्न बनाइए -

- क) कः विनम्र आसीत् ?
 ख) सिद्धार्थः कुत्र भूमति स्म ?
 ग) विवाद मानौ, तौ कुत्र अगच्छताम् ?
 घ) राजा किम् अपच्छत् ?
 ङ) राजसभायाः मष्टपे कम् अस्थापयत् ?

4 निम्नलिखित वाक्यों को शुद्ध कीजिए -

क) सिद्धार्थ शङ्खेदनस्य पुत्रः आसीत् ।

ख) सिद्धार्थ उद्याने भ्रमति स्म ।

ग) एकः हंस भूमौ अपतत् ।

घ) उद्याने पुष्पाणि आसन् ।

ङ) भक्षकात् रक्षकः श्रेष्ठः भवति ।

च) एषः मम हंसः अस्ति ।

छ) राजा स्वनिषयिम् अपचक्षत् ।

5 सन्धि-विच्छेद कीजिए -

बाल्घात + एव

तदा + एव

तत्र + आगतः

स्व + अङ्गुके

प्राति + अवदत्

6 निम्नलिखित तालिका को पूरा कीजिए -

एकवचन

द्विवचन

बहुवचन

भ्रमति

भ्रमतः

भ्रमन्ति

पतति

पततः

पतन्ति

भवामि

भवावः

भवामः

गच्छसि

गच्छतः

गच्छथ

वदामि

वदावः

वदामः

8- उचित उत्तर पर सही का निशान लगाइए -

क) पुष्पाणि

ख) रक्षकः

ग) राजसभा

घ) सिद्धयिम् प्रति

7. विशेषण - विशेषणों का मेल कीजिए -

विशेषण

विशेष्य

विनम्रः

सिद्धार्थः

विभिन्न वर्णानि

पुष्पाणि

श्रेष्ठः

रक्षकः

सर्व

वृत्तान्त

सर्व

जनाः

सभाषितानि

PAGE No

DATE: / / 201

अर्थ बताइए -

परोपकारः पुण्याय

परोपकार से पुण्य मिश्रता है।

पापाय - पाप के लिए

परपोदनम् - दूसरों को पीड़ा देना

1 निम्नलिखित प्रश्नों के संस्कृत में उत्तर लिखिए -

प्र०क - केन मित्राणि रिपवः च जायन्ते ?

उ०क) व्यवहारेण मित्राणि रिपवः च जायन्ते।

प्र०ख - सत्यं कस्य भूषणं भवति ?

उ०ख) सत्यं कण्ठस्य भूषणं भवति।

प्र०ग - श्रोत्रस्य भूषणम् किम् अस्ति ?

उ०ग) श्रोत्रस्य भूषणम् शास्त्रं अस्ति।

प्र०घ - हंसमदृषे कः न शोभते ?

उ०घ) हंसमदृषे बकः न शोभते।

प्र०ङ - केषु अवस्थिता विद्या सहायिका नास्ति ?

उ०ङ) पुस्तकेषु अवस्थिता विद्या सहायिका नास्ति।

उ पर्यायवाची शब्द -

क) रिपुः - शत्रुः

ख) धनम् - वित्तम्

ग) श्रोत्रस्य - कण्ठस्य

घ) लोचनम् - नेत्रम्

ङ) प्रज्ञा - बुद्धिः

च) बालः - शिशुः

रिक्त स्थानों की पूर्ति -

- 1) पिता
- 2) पुण्याप
- 3) भूषणम्
- 4) दर्पणः
- 5) कण्ठरूप

5. परस्पर मेल कीजिए

- 1) न शोभते सभामध्ये
- 2) व्यवहारेण जायन्ते
- 3) लोचनाभ्याम् विहीनस्य
- 4) यस्य नास्ति
- 5) अष्टादश पुराणेषु

हंस मध्ये वकोयका
मित्राणि रिपवस्तथा
दर्पणः किम् करिष्यति
स्वयं प्रश्ना
व्यासस्य वचनद्वयम्

2. सही तथा गलत का चिह्न लगाइए -

क) व्यवहारेण मित्राणि रिपवः च जायन्ते ।	☒
ख) कण्ठस्य भूषणं हारम् भवति ।	☐
ग) प्रश्नहीनस्य शास्त्रं सहायतां करोति ।	☐
घ) विद्याहीनः सभामध्ये न शोभते ।	☐
ङ) परोपकारः परपीडनाय भवति ।	☒
च) परीडनाय परोपकारः भवति ।	☐

4. उचित शब्दों से रिक्त स्थानों की पूर्ति कीजिए -

पुण्याप, पिता, दर्पणः, कण्ठरूप, भूषणम्
क) माता शत्रु, पिता वैरी येन बालो न पाठितः।

पाठ 14 का शेष -

ख) परोपकारः पुण्याय पापाय परपीडनम् ।

ग) हेस्तस्य भूषणम् दानम् ।

घ) लोचनाश्या विहीनस्य दर्पणः किम् करिष्यति ।

ङ.) सत्यं कण्ठस्य भूषणम् ।

मौखिक -

- प्र०- पाण्डव कितने भाई थे ? उनके नाम बताइए -
 उ०- पाण्डव पाँच भाई थे - युधिष्ठिर, भीम,
 अर्जुन, नकुल और सहदेव ।

लिखित

1 निम्नलिखित प्रश्नों के संस्कृत में उत्तर
 दीजिए -

- प्र० क- पाण्डवाः कति भ्रातरः आसन् ?
 उ०- पाण्डवाः पञ्च भ्रातरः आसन् ।
- प्र० ख- भ्रातृषु कः ज्येष्ठः आसीत् ?
 उ०- भ्रातृषु युधिष्ठिर ज्येष्ठः आसीत् ।
- प्र० ग- पाण्डवाः कस्य पुत्राः आसन् ?
 उ०- पाण्डवाः नृपस्य पाण्डोः पुत्राः आसन् ।
- प्र० घ- पाण्डवाः कया व्याकुलाः अभवन् ?
 उ०- पाण्डवाः पिपासया व्याकुलाः अभवन् ।
- प्र० ङ- सरोवरः कुत्र आसीत् ?
 उ०- सरोवरः वनस्य मध्ये आसीत् ।
- प्र० च- युधिष्ठिरः किमर्थम् शोकाकुलः अभवत् ?
 उ०- स्वभ्रातृन् मृतं निरीक्ष्य युधिष्ठिरः शोकाकुलः
 अभवत् ।
- प्र० छ- सः यक्षः कः आसीत् ?
 उ०- सः यक्षः मृतयोः देवः यमराजः आसीत् ।

2 दिए गए उचित सर्वनाम से रिक्त स्थानों की पूर्ति कीजिए -

(रुषः, त्वम्, रुषा, ते, तानि, अहम्)

- क) तानि कमलानि सन्ति ।
 ख) रुषा परीक्षा आयोजिता ।
 ग) त्वम् जलम् पासपसि ।
 घ) रुषः सरोवरः अस्ति ।
 ङ) ते अग्रे अगच्छन् ।
 च) नूनं अहम् प्रश्नानां उत्तराणि दास्यामि ।

3 सन्धि - विच्छेद कीजिए -

इतस्ततः - इतः + ततः
 मृत्पुमेव - मृत्पुम् + एव
 तत्रागच्छन् - तत्र + आगच्छन्
 शोकाकुलः - शोक + आकुलः

4 उपसर्ग अलग कीजिए -

व्याकुलाः - वि + आकुलाः
 अनन्तरम् - अन् + अन्तरम्
 उपविष्टाः - उप + विष्टाः
 समुचितानि - सम् + उचितानि

5 नीचे लिखे शब्दों को वचनानुसार अलग-अलग लिखे।

(साधुः, पाण्डवाः, वृक्षौ, कमले, सरोवरः, यमराजः, उत्तराणि)

एकवचन	द्विवचन	बहुवचन
साधुः	वृक्षौ	पाण्डवाः
सरोवरः	कमले	उत्तराणि
यमराजः		

6 किसने किससे कहा -

क) यक्षः

ख) युधिष्ठिरः

ग) यक्षः

यक्ष

युधिष्ठिरं

भीमं

7. मेल कीजिए -

उपैषुः

व्याकुलः

प्रश्नानि

मृत

देवः

अग्ने

कनिषुः

शान्तः

उत्तराणि

जीवितं

दानवः

पृष्ठी

पाठ 15

8- उचित उत्तर पर (✓) का निशान लगाइए -

क) युधिष्ठिरः

ग) पञ्च

ख) यक्षेण

घ) यमराजः